

Muhamed Arnaut

GOVORNI ČIN KAO KOMUNIKACIJSKI FENOMEN

Sažetak

Savremena društvena zajednica ne može se zamisliti bez uspješnog komuniciranja. Ono podrazumijeva uspješno ostvaren govorni čin u kojem komunikatori, govornik i slušatelj, imaju svoje značajne uloge, a vezivna nit koja ih objedinjava jeste govor. Govor je jedinstvena i slojevita lingvostilistička i sociološka struktura, koja funkcionira u realizaciji govornog čina prema određenim pravilima. Dobro pripremljen govorni čin bit će ostvaren ukoliko su komunikatori osposobljeni da odigraju svoje uloge. Govornik treba jednostavno i prirodno da realizira govor, a njegovo kazivanje prihvataju slušatelji koji su naučili na pravi način primati i usvajati znanje i informacije što ih daje govornik.

U ovom studijskom promatranju govornog čina kao komunikacijskog fenomena obrađen je pojam govora u različitim aspektima njegovog manifestiranja, njegova slojevita struktura, njegove specifične osobine i neposredna realizacija. Sagledani su, također, elementi i osobine pravog govornika i konstruktivnih slušatelja. Izložene su karakteristike potpunog govornog čina.

Ključni pojmovi: govorni čin, govor, realizacija, komunikatori – govornik, slušatelj.

1. Osnovne odrednice govora

Današnji pojam *govor* ima staroslavenski, praslavenski i indoevropski korijen koji je potvrđen u sanskrtskom obliku *gu*, *gav*, što znači *zvečati*, *vikati*. Dijahrono i sinhronijski posmatrano ovaj naziv u lingvistici ima više značenja, kao što su: govor u standardnom jeziku, govor kao govorni čin ili govorenje, izgovor, verbalni izraz misli, razgovor, Saussureov odnos parole – langue, govor u retorici (govorništvu), dijalekatski i kolokvijalni govor (substandard) itd.

1.1. Govor u standardnom jeziku

Govor u standardnom jeziku je fonetsko-akustička pojava koja ima tri faze: *ekspiraciju, fonaciju i artikulaciju*.

Ekspiracija (l. *expiratio* – izdisanje, izdisaj) je tvorba glasova prilikom izdisanja zračne struje, i na taj način nastaju skoro svi glasovi. Manji broj glasova nastaje prilikom udisanja (*inspiracije*), kao što su uzvici. Ekspiracija je veoma važna pojava, koja pored tvorbe glasova utječe na brzinu govora i jačinu glasova, te na akcenatske vrijednosti glasova. Mišići grudnog koša (*thorax*) i trbušne opne (*diaphragma*) vrše regulaciju ekspiracije. Ekspiracija je snažna prilikom nastajanja bezvučnih suglasnika, slaba je kod zvučnih, slabija kod sonornih suglasnika, najslabija kod samoglasnika.

Fonacija je slijedeća faza nastajanja govora, u kojoj se glas modelira prevashodno glasnim žicama, odnosno to je početak ostvarenja govora. Glas se zatim izgovara i predaje, a onda prima pomoću organa sluha. Fonacija je, ustvari, govor u fiziološkom i akustičkom pogledu. To je, naime, proces izgovaranja glasova svjesnom i ciljanom upotrebom govornih organa na željeni način.

Artikulacija je finalna faza u nastajanju govora, cjelovita aktivnost govornih organa, osobito usta, usana, jezika, zubi, nosa, nepca, grkljana sa glasnim žicama, resice, usne i nosne šupljine. Ona omogućava čist i jasan izgovor glasova u govoru, odnosno razgovijetnu i akustički kvalitetnu govornu strukturu.

Govor je, dakle, fiziološko nastajanje i izvođenje glasova praćeno akustičkim komponentama, povezano je dalje sa slušnim osjećanjem i shvaćanjem sadržaja koji se govorom iznosi i prezentira. Tako posmatran govor je sastavljen od artikuliranih glasova koji su spojeni u riječi i rečenice. U toj strukturi prepoznaju se izgovorno-fiziološka i akustičko-fonetska komponenta. To znači da govornik gradi govor tvorbom glasova putem govornih organa, a istovremeno sluša govor sagovornika. Između govornika ostvaruje se govorna veza uz pomoć glasovnih i zvukovnih signala. Na taj način ostvaruje se neposredna komunikacija, razgovaranje dva ili više govornika. Govorenjem se kazuju riječi, a riječima se izražavaju misli i ideje. Govorna struktura se gradi određenim zakonitostima, a to su jezičke norme (fonetsko-fonemske, morfološko-leksičke, sintaksičko-semantičke), koje se razvijaju i usavršavaju u govoru.

1.2. Saussurevo poimanje fenomena govora

Poseban i specifičan odnos između govora i jezika sagledavao je Ferdinand de Saussure, koji je precizirao lingvističke termine *govor* (f. parole) i *jezik* (f. langage i langue). *Parole-govor* je upotreba jezika od strane određenog pojedinca u određenom slučaju, a *langue-jezik* je potpun i jedinstven gramatički sistem jedne jezičke zajednice. Saussurovo mišljenje je da je govor u opoziciji prema jeziku, govor je realizacija jezika. Govor je proizvod kombinacija pomoću kojih govornik upotrebljava jezički sistem da bi izrazio svoje misli i ideje, a psihofizički mehanizam pojedinca govorniku omogućava da objektivizira te kombinacije. Saussur razvija dalje svoje gledište i kaže da je govor djelatnost govornika (govorne osobe), koja se sastoji u upotrebi jezika ili pojedinog dijela jezika s ciljem međusobnog djelovanja i komuniciranja sa drugim članovima jezičke zajednice. Cjelovito posmatrano, govor ima slijedeće aspekte: inervaciju (utjecaj živaca na rad organa), artikulaciju, akustičke vrijednosti, sluh, percepciju govora i jezik.

1.3. Šta je govor u retorici

U nauci o govorenju, retorici, govor je definiran kao određeno djelo posebne vrste. On se kazuje (govori) pred auditorijem, slušateljima, on se pripremi prije nastupa, često se uradi pisana priprema, naročito kada mu se želi dati trajna vrijednost. Ponekad je to književna vrsta koja je namijenjena čitanju.

Govor treba da ima određene fonacijsko-akustičke vrijednosti, kao što je izbjegavanje teških skupina glasova, slogova i riječi. On treba da bude jasan i akustičan, melodičan i ugrađen.

Cilj govora je da prenese slušateljima određene činjenice i istine, da bi ih uvjerio u određene postavke. Uvjerljivost i snažno djelovanje na slušatelje postiže se tako što se ostvari kratak govor u kojem je tok misli pregledan, dokazi jasni, a zaključci logični. U govoru je neophodna argumentacija konkretnim primjerima, jasnim i pristupačnim. Uvjerljivost i slikovitost postižu se različitim ekspresivnim i lirskim komponentama, kao i odgovarajućim govornim figurama.

Stilski gledano, govor ima karakteristike monologa, u kojem govornik postavlja pitanja, vrši korekcije svoga govornog nastupa, ponekad šuti od uzbuđenja, često se ponavlja i tako potvrđuje

iznesenu misao ili ideju, upućuje poziv auditoriju i slušateljima da svjedoče.

Prema sadržaju govor je aktuelan kada obrađuje teme iz neposredne životne stvarnosti. Postoje različite vrste govora, zavisno kakvu problematiku obrađuju: javni nastup u različitim situacijama i povodima, prilikama i društvenim grupama kao auditoriju – porodične radosti (rođenje, svadba, završetak školovanja i studija), predavanja na fakultetu i u školi, govor u sudnici (govor tužitelja, odbrana advokata), politički govor (u parlamentu, skupštinama), pohvalni govor (panegirik – veličanje pojedinca ili pojave), propovijedi (tumačenje vjerskih istina i moralnih pouka), posmrtni govor itd.

1.4. Substandardno značenje pojma govor

Termin govor podrazumijeva i specifičan jezik i govorenje određenog područja ili kraja, te *narodni govor* neke društvene zajednice – on podrazumijeva organski idiom, odnosno jezička sredstva koja su se razvijala prirodnim putem u nekoj sredini, bez utjecaja ljudi na njihov razvoj. Ta jezička sredstva upotrebljava određena skupina ljudi unutar jednog jezičkog područja i jedne jezičke zajednice, i ta jezička sredstva se razlikuju od izražajnih jezičkih sredstava drugih krajeva tog istog jezičkog područja u leksici i morfologiji, po izgovoru i glasovima. Razlikuju se, također, mjesni ili kolokvijalni govor, ili lokalni govori koji su ograničeni na određeni uži kraj. Postoje govori pojedinih društvenih skupina, kao što su specijalni govori kojima se služe pripadnici određenih profesionalnih grupa (žargoni, stilovi). Prisutni su i pojmovi: *običan govor* (svakidašnji govor, razgovorni jezik) i *individualni govor* (govor pojedinca, njegov poseban način izgovora pojedinih glasova, upotreba osobitih riječi, konstrukcija i fraza).

1.5. Govor prema sastavu

Govor prema sastavu može biti svaki oblik pisanog i usmenog komuniciranja, može biti uglađen, kultiviran, pjesnički, učen, nevezan itd. U gramatici se razlikuju dijelovi govora ili vrste riječi, a u sintaksi pojam govor označava reprodukciju nečije misli (upravni govor – govorna osoba treba da sačuva oblik originala, neupravni govor – tuđi govor treba staviti u gramatičku zavisnost o svojoj vlastitoj izreci). Autorski govor je kazivanje autora o svojim

mislima i idejama, a može da sadrži i govor druge osobe (doslovno ili po sadržaju). Tuđi govor je kazivanje drugih osoba uključeno u autorsko pripovijedanje (upravni ili neupravni).

1.6. Govor po obliku

Govor se dijeli, po obliku, na vezani (govor u stihu) i nevezani (prozni). Prema načinu, govor može biti smjeran i ponizan ili bahat i napuhan, polagan i razvučen ili brz i užurban, miran i uzbuđen, tih i šaptav ili glasan i bučan itd. Neverbalni govor je govor bez riječi (optički, vizualni). To su: gest, gestikulacija i mimika – upotrebljavaju se pokreti mišića, pokreti crta lica, mrštenje, namigivanje, dizanje i spuštanje obrva, pokreti nozdrva i usana, kretanje glavom, dizanje i spuštanje ramena, govor na prste itd. Vizualni govor je govor znakova: semafori, putokazi, svjetlosni signali, znakovi bojama i drugi.

1.7. Govorni čin

Šta je govorni čin, šta je govorenje? Da li je to konkretna realizacija govora? Umijeće govorenja je sposobnost uočavanja bitnih i primarnih osobina kojima se može uvjeriti određeni skup ljudi, a svaki predmet ili pojava krije u sebi te osobine. To je otkrivanje elemenata u predmetima koji sami mogu uvjeriti slušatelje. Govorenje treba izgrađivati na stvarnosti i istini, sa uvjeravanjem otkrivene biti predmeta. U procesu ostvarenja govornog čina ili govorenja slušatelje treba pridobiti i uvjeriti u istinu, što se postiže snažnom ličnošću govornika, njegovom umnom i voljnom strukturom, suptilnošću i osjećajnošću, lijepim kazivanjem, adekvatnim stilom i primjerenim jezičkim sredstvima. (Aristotel)

2. Sociološko-psihološke i pedagoške pretpostavke za realizaciju govornog čina

Kvalitetna sredstva za realizaciju govora su prirodni dar ličnosti govornika, govorno obrazovanje, poznavanje suštine i postupak (tehnika, metoda) uvjeravanja auditorija. Svaki čovjek je u određenoj mjeri govornik, od samoga rođenja. Od trena kad zaplače i progovori pa tokom života svaki pojedinac, u različitim prilikama i pod posebnim uvjetima, nastupa u ulozi govornika.

Međutim, pojedinci se u društvu opredjeljuju za određene poslove u kojima dolazi do izražaja govorni nastup. Tom prilikom

dolazi do otkrivanja prirodnih darova u ličnosti, sklonosti za utvrđivanjem istine, ljubavi prema poslu u kojem se govorom izvršavaju profesionalne obaveze, poistovjećivanja sa suštinom. Kada čovjek otkrije u sebi prirodni dar govorenja i kada se srodi sa predmetom govora, tada je on pronašao moćan unutrašnji pokretač za kreativno ostvarivanje govora i govornog čina u određenom stručnom pozivu. Isto tako, i drugi prirodni darovi olakšavaju izgrađivanje ličnosti govornika: vanjski izgled, prijatan glas, snažni govorni organi, pokreti, duhovitost, bogata mašta, dobro pamćenje.

2.1. Osposobljavanje komunikatora za realizaciju govornog čina

Poznato je da su se pojedini ljudi, i pored govornih darova, upornim i trajnim radom osposobili da budu dobri govornici – predavači, profesori, diplomati, političari, pravnici i drugi javni djelatnici. Zato je važno govorno osposobljavanje i obrazovanje. Naime, pojedine osobe, pored određenih prirodnih sklonosti, moraju se obrazovati i steći znanje iz oblasti koja je dio njihovih profesionalnih obaveza – jezika, književnosti, historije, medicine, prava. Oni moraju biti stručnjaci koji će drugima prenositi znanje. Znanje stvara ugled govorniku. Da ne bi imao jednostrano, specijalizirano znanje, usko i iz samo jedne oblasti, kompletan govornik treba da u svojoj ličnosti izgradi široko opće obrazovanje. Tako će imati vrlo široke mogućnosti sagledavanja istine i dokaza, od najšireg vidika (svjetonazora) do svih drugih pogleda, pa i onog stručnog. Ovakva izgrađenost opće kulture kod govornika se prepoznaje i vidi u čitavom njegovom govoru: zamišljena tema, ideja u životnoj stvarnosti, povezanost misli, izbor riječi. Po svemu (i što rekne i što ne rekne) osjeća se čovjek koji je zahvatio neki problem ili predmet na stvaran, inteligentan i prikladan način, i koji može o tome mnogo reći. Govor kulturnog čovjeka daje dojam ljepote i beskrajnih daljina, zanimljivih i bajkovitih slika i pejzaža koji su vrijedni pažnje i posmatranja. Govornik ima i sopstveno lično obrazovanje koje, pored stručnog i općeg, daje potpunost stručnjaka za ovu vrstu djelatnosti. Lično obrazovanje podrazumijeva upoznavanje pravila i načela govorenja, slušanje govora drugih i proučavanje literature, praktično vježbanje govorenja – pripremanje i sastavljanje govora, vježbe dikcije, držanje i kretnje, sopstveni stil u nastupu.

2.2. Izgrađivanje ličnosti komunikatora

Ličnost komunikatora govornika je odlučujući faktor u govornom činu, to je njegova vrijednost kao čovjeka sa njegovanim pozitivnim osobinama karaktera, ozbiljnosti, skromnosti i smjernosti, sa dobrim namjerama i plemenitim osjećanjima, sa neustrašivošću, velikodušnošću i nesebičnošću.

Čovjek govori svojim odnosom prema sebi, prema drugim, prema poslu i obavezama, čovjek govori i svojim riječima. Karakter čovjeka je najbolji i najodlučniji način uvjeravanja. Naime, kakav je ko čovjek takav je i njegov govor. Slušatelji traže da budu uvjereni u neku istinu, traže jasno i snažno govornikovo uvjeravanje, traže u njemu čovjeka iznad svega.

Karakteran govornik je ozbiljan čovjek koji ima istinski i ispravan stav duše prema stvarnosti, usklađenost duše sa stvarnošću, prema čemu se ravna u postupcima i djelovanju. Bez duboko uozbiljene duše ne može biti pravog govornika. Ozbiljnost traži da se svakom predmetu pristupi na pravi način, s prave visine, savršenim taktom, s poštovanjem i divljenjem prema svemu velikom, strogošću i osudom za sve što je loše i negativno.

Odsustvo ozbiljnosti zbunjuje govornika. On tada ne zna zauzeti pravilan stav prema stvarnosti i određenim pitanjima, indiferentan je prema slušateljima, površno obrađuje teme, govori neprikladne epizode. Ozbiljnost dopušta govorniku da kvalitetnom dosjetkom i vedrinom duha učini atmosferu prijatnom i ugodnom.

Govornik u nastupu treba biti skroman i smjeran. Razmetljivost i oholost škodi govoru i govorniku. To je prirodna opasnost za govornika i znak plitkosti i površnosti onoga koji podleže oholosti i razmetljivosti. Time govornik ističe sebe. U govoru, pak, čovjek ne zastupa sebe, nego onoga koji iznosi istinu. Slušatelji dobro procijene ove negativne osobine. Ukoliko čovjek želi da uspješno i dobro govori, on se mora izgubiti iza predmeta svoga govora, čuvajući svoju skromnost i poniznost.

Istinski dobar čovjek može biti pravi govornik. On može ući u dubinu i širinu ljudskih sudbina i duša, razumijevati ljude, a i oni njega. Zato govornik mora imati razvijena plemenita osjećanja, saosjećati sa slušateljima, radovati se sa onima koji se raduju, tugovati sa onima koji plaču. On će prema svakom postupiti na korektan i obazriv način, u sagovorniku će pronalaziti i isticati pozitivne osobine, a ne negativne, on će se sroditi sa slušateljima.

U svakom slučaju, dobre namjere i plemenita osjećanja govornika ne smiju prelaziti u popustljivost, ili slabost, ili, možda, u laskanje.

Dobar i kvalitetan nastup govornika prilikom realizacije nekoga govora baziran je na sigurnosti i odlučnosti. Govornik je neustrašiv, on je dobro savladao govornu tremu (strah prije nastupa) i izgradio čvrste i temeljne elemente za govorni nastup. On je tremu pretvorio u pozitivnu energiju i pokretačku govornu snagu.

Dobar govornik posjeduje velikodušnost i nesebičnost, on u zanosu, sa velikim žarom, prenosi znanje i izlaže istinu. Veličina duše je prirođena duševna snaga, zasnovana na širini i dubini shvaćanja, na sposobnosti poniranja u stvarnost razmišljanjem ili intuicijom. Govornik postaje velikodušan i nesebičan, zanesen mislima da slušateljima treba prezentirati istinu. Tom prilikom zapostavlja sam sebe i svoje interese. Govornik razumijeva slušatelja, čovjeka u njemu. On osuđuje negativnosti, i u čovjeku traži plemenitost i ljepotu.

3. Karakteristike govornog čina

3.1. Govor kao lingvostilistička i sociološka struktura govornog čina

Koje su osobine govora? Govor obrađuje određeno pitanje koje se svestrano sagleda i obradi. To je tema u kojoj se rješava neki problem, obrađuje određena nastavna ili stručna građa, izlažu rezultati istraživanja. U govoru postoji i postavljen cilj. Cilj je ono što obradom teme želimo postići – tumačenje umjetničkog djela, obrada nastavne jedinice pojedinih predmeta, postići određeno raspoloženje auditorija. Cilj određuje pravac obrade teme, a u obradu unosi bit i dinamiku. Govornik mora da slijedi cilj, odnosno cilj mora da dominira u govoru kao nevidljiva duša, te u govor ulazi samo ono što se veže za postavljeni cilj.

Govor je riječ koja je usmjerena određenom auditoriju. On ne obrađuje predmet i temu radi teme, nego radi slušatelja, da se upoznaju, da se oduševe i prihvate ili odbace govor. Zato govornik mora biti uvjerljiv i znati pridobiti slušatelje da prime istinu koja im se kazuje. On treba znati zaći u dušu slušatelja. Ako zanemari auditorij, ako apstrahira slušatelje, govornik čini grešku, a njegov govor i javni nastup nemaju uspjeha.

Govor se ostvaruje u realnim i konkretnim okolnostima. To je sve ono što okružuje govorni čin: prisutne osobe, mjesto, vrijeme,

povodi itd. Zato govor treba situirati u stvarnost, mjesto i vrijeme, u psihički pogodnu atmosferu zračenja stvari, događaja, situacije i mjesta, sve kako bi se izlaganje učinilo živopisnim, jasnim, zanimljivim i privlačnim. Treba ostvariti adekvatan govorni takt prema temi koja se izlaže, da je slušatelji prihvate. U tu svrhu dobro je poslužiti se i tehničkim pomagalicama, kao značajnoj prednosti savremenog vida komunikacije između govornika i auditorija.

Govor je specifična lingvostilistička i sociološka struktura govornog čina, koja je sagrađena na jedinstvu ideje, cilja i plana. Govor se temelji na jasno definiranoj ideji iz koje proizlaze svi sadržaji. Ona je duhovno jedinstvo govora. Jedinstvo cilja je pravac razvoja ideje, da govor ne ode u pogrešnom pravcu. Vezu između ideje i cilja ostvaruje jedinstven plan realizacije govornog čina.

Ukoliko se posmatra u neposrednoj stvarnosti, govor je tajanstveno djelo ljudskog duha. Kada se sluša kazivanje žive riječi, nameću se pitanja: šta je govor, kakva mu je struktura, od čega je sačinjena? Detaljnija analiza strukture govora pokazuje da je on nastao od misli i riječi, dokaza i podsticaja, uvjerenja i entuzijazma, tona i akcenta, boje i melodije glasa, zastoja i šutnji, kao i drugih ortoepskih i ortografskih pravila i normi. Govorni čin je usmjeren u pravcu da u jednoj misli, težnji i pažnji, u jednom dahu i osjećanju, ujedini slušatelje da ga slušaju i da ih objedini svojom riječju, da ih osvoji svojom snagom i da ih potrese svojim zanosom, da ih pokrene iz pasivnosti i povede u životne tokove, da otkriju i spoznaju istinu.

3.2. Govorni čin kao čudesna realizacija govora

Govornik će uspjeti u svom javnom nastupu ukoliko pripremi i ostvari kvalitetan govor sa svim osobinama koje treba imati da bi ga auditorij prihvatio. Da se pokaže istinitost stvari, govor treba da posjeduje jasnoću, jednostavnost i neposrednu stvarnost.

Govor mora biti jasan kako bi uvjerio slušatelje u osnovnu ideju i temu. Jasan i bistar, on se bez teškoća i napora razumijeva. Naime, govor je jasan ukoliko je ostvarena upotreba odgovarajućih izraza, ako je struktura rečenica jednostavna i razumljiva, a osnovna idejna misao bistra i precizna i u cjelini i pojedinačno. Jasnoća se ostvaruje bistrim zapažanjem i uočavanjem neposredne stvarnosti, posjedovanjem dobrog standardnog jezičkog izraza, te

poznavanjem kulture govora, kako normativne tako i substandardne.

Jednostavnost je pozitivna osobina uspješnog i uvjerljivog govora. To je jednostavnost koja je rezultat visoke kulture govornika, njegovog odgoja i obrazovanosti, finoće i profinjenosti. Govornik uspijeva iz složene stvarnosti izdvojiti bitne karakteristike i odmah se vidi o čemu je riječ. On bira izraze, misao je logična i neusiljena. Do jednostavnosti se dolazi tako što se ne ostvaruje površno namještanje stvari, već dubinsko poniranje u stvarnost i suštinu da se otkrije istina. Protivnici jednostavnosti su: lagani uspjeh postignut blještavim stilom i fasciniranim argumentacijama, namjerno zaplitanje jednostavnih istina s ciljem da govor dobije izgled učenosti i dubine, sa mnogo zamršenih i teških fraza, te nagomilavanje neprimjerenih izraza i epiteta, a sve zbog odsustva ukusa.

Pored toga što treba biti jasan i jednostavan, govor mora biti stvaran i zasnovan na istini. On treba zračiti mudrošću i pravilnim prosuđivanjem, razlikovati istinu od laži, bitno od nebitnog, važno od nevažnog.

Slušateljima će se govor svidjeti ukoliko se sadržaj prezentira postepeno i originalno, sa zavidnom stilskom uređenošću. Zahtjev postepenog izlaganja baziran je na poznavanju čovjekove prirode i zakona umjetnosti. Čovjek uživa u postepenom otkrivanju ljepote, snage i veličine. Zato govornici treba da uče od prirode i umjetnika. Misli koje govornik iznosi treba da se lagano otkrivaju i prenose na auditorij, da jedna misao slijedi drugu do konačne istine. Govor će biti privlačan ako bude zaista originalan. Govornik treba unositi svoje prepoznatljive osobine i kreativnost, novinu i svježinu, svoj put otkrivanja istine. Nasuprot ovome, često se javlja namještena originalnost kao surogat prave originalnosti, a ispoljava se u pretjeranom isticanju sopstvene ličnosti. Ukoliko govornik posveti značajnu pažnju stilskom uređivanju i oblikovanju govornih sadržaja, njegov javni nastup će imati potpuni uspjeh. U tom smislu, svaki potencijalni govornik treba neprestano i uporno izgrađivati sebe, čitati djela dobrih pisaca, slušati nadarene i uspješne predavače, vježbati u pisanju i govorenju.

Govor će pokrenuti one koji ga slušaju ukoliko se bude prezentirao zanimljivo i dinamično, sa oduševljenjem. Cilj govora nije samo prezentiranje određene istine, nego i pridobivanje auditorija za dobrotu istine. Zato govornik mora dobrotu iskazati uvjerljivim načinom izlaganja. Dobrota stvari je u njima samim,

ona je uvijek prisutna, ona privlači. Da bi se ona potencirala i isticala, govornik treba istinu kazivati zanimljivo i živahno. Zanimljivost je prezentacija strukturnih sadržaja govora na neobičan način, koji plijeni i privlači pažnju slušatelja. Govorni čin bi zato trebao biti i određena vrsta dijaloga između govornika i slušatelja, što je, istovremeno, i aktivni oblik učenja. Govornik treba pred auditorij da iznosi životne tokove i sudbinske drame u jednoj dinamičnoj formi, sa oduševljenjem i radošću. Da bi povećao zanimljivost i dinamičnost, govornik će nastojati obradu teme i strukturne građe dramski izvoditi. Tako će njegov govorni čin izgledati kao drama u kojoj su junaci i govornik i slušatelji. Konačnu snagu, čar i neodoljivost govora govornik ostvaruje sopstvenim zalaganjem i entuzijazmom. To je istinsko oduševljenje i veliki zanos, koji spontano izlaze iz dubine duše i prenose se na auditorij, na zainteresirane i oduševljene slušatelje.

4. Realizacija govornog čina

Tradicionalni pristup pridavao je veliku pažnju realizaciji i držanju govora. Poznato je još u staroj Grčkoj kako je čuveni govornik bio Demosten, koji je osvajao slušatelje svojom fenomenalnom govorničkom akcijom. On je bio govornik u akciji i u svojim javnim nastupima oduševljavao je auditorij svojom nadarenošću i neumornim i upornim učenjem kako treba određeni govor realizirati. Privlačio je pažnju slušatelja svojom umnošću, misaonom i stilskom dotjeranošću svoga govora, kao i cjelokupnim svojim nastupom. Njegove umješno izgovorene riječi pratili su jasni stavovi i odmjereni pokreti ruku i ostalih dijelova tijela, te izrazi lica. Pitali su ga mnogi koja je tajna uspješnoga govornika, a on im je odgovarao da je primarna osobina dobroga govornika akcija, druga osobina opet akcija, i treća osobina - akcija.

Današnje moderno poimanje javnoga nastupa i ostvarivanje nekoga govora, bilo naučnog ili stručnog karaktera, univerzitetskog predavanja ili školskog časa, medijskog ili na javnim skupovima, u mnogo čemu je specifično i upitno je da li je rezultat pozitivnog historijskog razvoja tradicionalnog pristupa ovom fenomenu. Kvalitetna realizacija govora danas je u priličnoj mjeri zanemarena. Sve osobe koje obavljaju poslove transfera znanja treba da izgrađuju svoj kvalitetan govorni nastup. Treba da se drže dobro znanog pedagoško-didaktičkog gesla da nije znanje - znanje znati, već da je znanje - znanje dati. Uspješan govorni nastup postiže se

njegovanjem jezičko-stilskih vrijednosti govora koje prati formalni vanjski izraz i način iznošenja istine. Da bi govor bio uspješan, veliku pažnju treba posvetiti dikciji i gestikulaciji. Nužno je pravilno izgovarati glasove i riječi, rečenice i diskurs u cjelini, imati bogatu leksiku i stilističkosintaksičku magičnost, razvijati gestikulaciju i mimiku, otkrivati i njegovati sopstvene darove prirode, kako je svojevremeno savjetovao poznati rimski govornik Ciceron – da govornik treba znati kako svaki duhovni čin, pa i govor, ima svoj prirodni oblik, glas i pokrete.

4.1. Dikcija kao osnovno sredstvo za realizaciju govornog čina

Dikcija je osnovno izražajno sredstvo i ostvaruje bitnu ulogu u realizaciji govornog čina. Elementi dikcije ili izgovora su pravilno izgovaranje i naglašavanje, boja, zvuk, melodija, modulacija, tempo. Ukoliko govornik želi da ga cijeli auditorij sluša, on mora paziti na jasnu artikulaciju. Artikulacija je čista i jasna kada se svaki glas i slog, leksema i rečenica izgovaraju potpuno. To se postiže stalnim i upornim fonetsko-fonološkim vježbanjem izgovaranja glasova i fonema, slogova i riječi, rečenica ili diskursa, pravilnim čitanjem naglas i u sebi. Pravilna artikulacija podrazumijeva gramatičko-jezički naglasak, misaono i logičko isticanje, distanciranje od substandarda i neknjiževnog akcenta, pravilno upotrijebljeni znaci interpunkcije (tačka, zarez, upitnik, uzvičnik, dvije tačke, crta, navodnici itd.), pauze za postizanje efekta, ili psihološke pauze kao priprema za nastavak izlaganja. Naglašavanje prati artikulaciju i u strukturi govora prepoznaju se kako gramatičko tako i misaono-logičko isticanje pojedinih segmenata govorne strukture.

Vidljivo je da je jasna artikulacija sa pravilnim naglašavanjem temeljna komponenta kreativnog i estetski visokovrednovanoga govora koji se upotpunjava i bojom, zvukom, melodijom, moduliranjem, određenim tempom. Boja glasa je način izgovaranja glasa. On može biti milozvučan i drag glas, s jedne strane, a ružan, hrapav, loš i slično, s druge strane. Prijatan glas, lijepo izgovorena riječ ostvaruje kod slušatelja ugodna raspoloženja i osjećanja, dok loše izgovorene riječi proizvode neprijatnost i neugodnost, pa i potpuno odustajanje slušanja govornika. Neposredna stvarnost pokazuje da postoje određeni osnovni oponirani parovi boja. One u sebi, opet, sadrže brojne blage nijanse koje ostvaruju pravi spektar boja izgovorenih fonema i leksema.

Mogući osnovni parovi boja su: jasno – nejasno, lahko – teško, mehko – tvrdo, živo – mrtvo, toplo – hladno. Potencijalni govornici, profesori i nastavnici, novinari i medijatori, pravnici i kulturni poslenici, političari i diplomati, i svi drugi, ukoliko žele komunicirati sa slušateljima, govoriti pred određenim auditorijem, moraju učiti i naučiti šta je to dobro pripremljen govor, a onda dobro govoriti. Oni moraju otkriti objektivnu ljepotu riječi, naučiti različite stilove izlaganja, ovladati stilskim vrijednostima, te neprestano i uporno vježbati modeliranje boje svoga glasa. Boja glasa je rezultat subjektivnog osjećanja govornika.

Dobar govor se postiže i zvučnom komponentom, jačinom i dalekosežnošću. Jak ili snažan glas treba graditi glasnim žicama i drugim govornim organima. Ako se glas proizvodi samo glasnicama, on kod jačeg pritiska gubi jačinu, postaje piskutav, a može i potpuno da nestane. Ukoliko se upotrijebe svi govorni organi (pluća, grudni koš, šupljine itd.), glas će bez napora i naprezanja postati i snažan i prostran – zvučan, prirodan, slobodan, harmoničan, a kao takav on daleko doseže i čuje se dobro. Melodija glasa i modulacija značajno doprinose kvalitetnoj realizaciji govora. To je pravilno izmjenjivanje niza tonova, zasnovano na različitim tonskim visinama. Izmjene tonova se ostvaruju prema sadržaju i raspoloženju. Kada se mijenjaju svi elementi, tada dolazi do modulacije i promjene melodije glasa, što stvara različite pozitivne i prijatne ugođaje. Protivnik kvalitetnog i lijepog govora je stalno govorenje istim tonom. To je monotonija.

Jedna bitna osobina dobrog govora jeste umjeren tempo. Nije dobro da govornik ima prebrzo kazivanje, jer ga slušatelji neće razumjeti, niti je dobro da govori polagano, onda će se slušatelji dosadivati. Tempo govora treba podesiti prema sadržaju govora, prema sposobnostima govornika i mogućnostima slušatelja, kao i prema prostoru u kojem se realizira govorni čin. Teži sadržaji zahtijevaju laganiji tempo. To isto traži i određena kategorija slušatelja, a često i prostor određuje laganije govorenje. U velikoj prostoriji treba sporije govoriti zbog zakona širenja zvuka - glasovi se sukobljavaju usljed jeke.

Treba, također, vježbati i pravilno disanje, s ciljem potpunijeg razvoja govornih organa i osposobljavanja za pravilno govorenje. Vježbanje disanja ostvaruje se polaganim i dubokim udisanjem kroz nos i izdisanjem na usta. Treba zadržavati dah između udisaja i izdisaja, treba dihati i trbuhom i ramenima.

4.2. Gestikulacija kao prateće sredstvo realizacije govornog čina

Kada ima javni nastup, govornik kazuje sadržaje ne samo riječima nego i izrazom lica, pogledom očiju, pokretima ruku i cijelog tijela, potpunim držanjem. U običnom razgovoru gestovi su spontani i prirodni, bez težnje kakav će biti krajnji ishod. Međutim, u planiranom govoru sve ima cilj i svrhu. Gestovi moraju biti osmišljeni i programirani prema pravilima gestikulacije. Ukoliko je pravilno izveden, svaki pokret tijela ima svoj smisao i svoje značenje, svoju estetsku vrijednost.

Samo držanje govornika mnogo kazuje. Određeni položaj tijela zna biti veoma rječit. To je ili početni mirni stav ili, pak, položaj u akciji, kada se govor razvije, sa pratećim specifičnim pokretima. Sve to otkriva govornikovu ličnost – odgoj, kulturu i otmjenost, ili suprotne osobine – bahatost i nekulturu, narcisoidnost i egoizam, agresivnost i brutalnost. Negativne osobine govornik treba obavezno otklanjati ukoliko želi biti uspješan govornik. Tu su i brojni drugi detalji koji dovoljno govore o sigurnosti s kojom nastupa, o čvrstoći uvjerenja, o sposobnosti da zauzme pravi stav prema temi koju izlaže. I ono što je nevidljivo mnogo kazuje, zatim posebno držanje ruku, nogu i drugih dijelova tijela. Cjelovita figura govornikova tijela treba da bude rječita, da zrači, da odražava unutrašnje stanje, raspoloženje i uvjerenje.

Pokreti glavom znaju mnogo kazati. Glava nagnuta naprijed izražava skromnost i odobravanje, pognuta glava kazuje bol i stid, podignuta glava i zabačena nazad znači ponos i veselje, podignuta glava i nagea na stranu licem okrenutim prema gore simbolizira pažnju, a licem okrenutim prema dolje simbolizira potištenost. Pokret glave zajedno s rukom naprijed je postavljanje pitanja, pokret glave odozgo prema dolje je kazivanje tvrdnje, a pokret glave na jednu ili drugu stranu i nazad izražava negiranje.

Lice govori crtama koje se na njemu izražavaju. Samo čelo, koje je glatko, i uzdizgnute obrve, mirne crte lica i miran stav tijela kazuju zadovoljstvo i veselje, a nabrano čelo, okomiti nabori povezani sa vodoravnim naborima i stisnutim obrvama, te razvučenim licem, izražavaju nezadovoljstvo i negodovanje, koji se mogu nijansirati od jakih nabora čela do veoma izraženih crta obraza. Specifični izrazi lica, kao što su radoznao i sladak, ozlojeđen i ogorčen, oblikuju se uglovima usana sa nosnim stranama, te položajem nabora koji tom prilikom nastaju.

Govornikov pogled može snažno da djeluje na slušatelje, i pozitivno i negativno. Pažljivom analizom čovjekovih pogleda mogu se uočiti različite vrste i nijanse pogleda. Ukoliko se posmatraju pokreti očiju, onda se prepoznaje slijedeći spektar pogleda: ogorčen, čvrst, nemiran, mehak, izgubljen, ukočen, nestalan i slično. Kada se uzme u obzir pravac očiju, tada se prepoznaju ovi pogledi: bojažljiv, zanesen, prikriven, vrebajući itd. Ako se prati cijelo lice i pojedini njegovi dijelovi, kao što su bore na čelu, crte po licu i slično, tada su uočljive i ovakve nijanse pogleda: umoran, začuđen, napet, srdit, zaprepašćen itd.

Pokreti ruku imaju zapaženu ulogu u govorenju gestikulacijom. Bilo kakav pokret ruku ne može ostvariti estetski izraz govornikove ličnosti. Neprimjereni su nezgrapno i nedotjerano mahanje rukama, ukočeno i neukusno pozicioniranje ovih dijelova tijela. Određeno i pravilno kretanje ruku stvara utisak dopadljivosti i sklada. Estetski prihvatljiv način pomjeranja ruku je vijugavi potez koji se piše vrhom kažiprsta u zraku. On se ostvaruje zajedničkim kretanjem ramena i ruke oko tri tačke – zgloba ramena, lakta i ruke. Kretanje se dešava u prostoru gornjeg dijela tijela, lijevoj i desnoj strani, a može da ide iznutra prema vani i izvana prema unutra.

U realizaciji govora i ostvarenja potpunoga govornoga čina finalni trenutak je neposredni nastup govornika. Tada govornik daje sve od sebe, pokazuje znanje i sposobnosti, svoje vještine i prirodne darove koje posjeduje. U govornom nastupu otkriva se pravi govornik sa svojim prepoznatljivim stilom. On je skroman i jednostavan, odlučan i uredan, on plijeni svojom cjelokupnom pojavom, a onda i neposrednom realizacijom govora.

5. Barijere u realizaciji govornog čina

Prilikom realizacije govora svaki govornik ima pred sobom jednu naizgled nevidljivu a ipak veoma podmuklu prepreku, koja se prepoznaje kao strah od govornog nastupa, trema koja pruzrokuje cijelu listu različitih, pa i kliničkih smetnji: pometnja, mučnina, glavobolja, suh jezik, kašljanje, zamuckivanje, znojenje, drhtanje, osjećanje pritiska, lupanje srca, kamen u želucu, nadimanje, grčevi u stomaku, ubrzano dihanje, stegnuto grlo, gušenje, kočenje, knedla u grlu, grčenje mišića, žmarci, klecave noge, studen u leđima itd. Posljedice treme neposredno se odražavaju na govor i artikulaciju glasova. Realizacija govora je

mučenje za govornika. Stvaraju se ozbiljni problemi, kao što je blokada i zbrka u govoru, riječi se ne mogu izgovoriti, teško se formira rečenica, javljaju se različite poštalice, a nepoželjne riječi se roje i remete pravi tok govornikove misli. Trema je stalni rizik osoba koje javno nastupaju i govore. Poznati su uzroci koji izazivaju tremu, i njih treba analizirati i otklanjati. Govornik može osjećati strah da ga auditorij kritički posmatra, sluša i ocjenjuje. Boji se mogućeg prekida u govoru, zastoja i praznine u pamćenju. Govornika može da obuzme strah od mase ljudi i neprijatno se osjeća u toj neuobičajenoj zvaničnoj situaciji na javnom mjestu. Govornika prati uznemirenost ukoliko iščekuje određene rezultate, izvještaje i ocjenu svoga govora. Tremu uzrokuju i emotivne smetnje kod govornika zbog nesavjesnosti i nemara, nehata i nesigurnosti, zbog nedostatka smisla za stvarnost i disciplinu, zbog kašnjenja na čas ili javni nastup, zbog neumjesnog pregledanja priprema i napisanoga govora uoči nastupa, ili nastupanja bez pripreme, zbog neurednosti i nedotjeranosti, zbog gledanja slušatelja kao neprijatelja i protivnika, zbog improviziranja govornog čina, zbog isticanja svojih grešaka i negativnih ranijih iskustava, zbog razmišljanja da će doživjeti neuspjeh, zbog lebdenja u oblacima kada zaboravi gdje je, ko ga i koliko sluša, zbog stalnog mišljenja da će ga trema blokirati.

Strah od javnog nastupa i realizacije govornog čina može se umanjiti, otkloniti, pa čak i pretvoriti u pozitivnu energiju za postizanje uspjeha prilikom realizacije govornog čina. U tom smislu govornik treba da ima urađene sve nužne pripreme, jer dobra priprema otklanja nepoznanice i umanjuje strah od pomanjkanja ideja i riječi. On treba ranije čitati i usvojiti pisani materijal, praviti bilješke, odabirati riječi i rečenice, podvlačiti bitna mjesta, polagano se navikavati na problematiku, prepustiti da vrijeme i prirodni tok učenja učine svoje. Neophodno je da sačini plan izlaganja, rasporedi građu, pripremi uvodne rečenice, da ponavlja sadržaje, da vrši probu govornog nastupa, da sluša svoj snimljen glas, intonaciju i ritam. Govornik će blagovremenom i dobrom pripremom steći sigurnost i uspostaviti kritičku distancu prema planiranoj ideji i zamisli.

Govornik se treba dobro koncentrirati prije govornog nastupa, što podrazumijeva izvršene sve prethodne pripreme, a uoči samoga nastupa treba predvidjeti vrijeme opuštanja, kada će se pribirati i isprazniti, smiriti se uoči nastupa i usmjeravati pažnju na govorni

nastup. Svaki pojedinac ima individualne oblike koncentracije i relaksacije neposredno pred nastup.

Prije nastupa govornik treba u mislima ostvarivati govorni čin. On može uvući u svoje biće cio scenarij onoga što će se dešavati, i neposredno biti glavni akter u njemu. Tako će na najbolji način on pozitivno razmišljati, prepustiti se mašti i vizualizacijom zamišljati sebe u realiziranju cjelokupnoga govornog nastupa.

Ovako dobro pripremljen, koncentriran, u pozitivnom razmišljanju, govornik ima neiscrpan rezervoar energije za ostvarenje postavljenoga cilja – on postaje svjestan činjenice da je ono što jeste, da je ljudski bojati se. To može, čak, proizvesti i simpatije, i sve to doprinosi istinitosti i autentičnosti govora. Trema postaje putokaz u izlaganju, ona usmjerava govornikovu aktivnost i kontrolira njegov tok kazivanja. Kada se uživi u situaciju, u neposredni komunikacijski odnos sa auditorijem, kada osjeti da tok događaja ide sa usmjerenom pažnjom slušatelja, tada govornik razumijeva da ga je trema naučila da ostvaruje govorenje, neposredni kontakt sa slušateljskom publikom, da ga je ona pokrenula i da daje pozitivne impulse neposrednoj komunikaciji.

6. Komunikator – govornik kao predavač znanja u realizaciji govornog čina

Govornik je jedan od učesnika u komunikaciji i realizaciji govornog čina, komunikator koji emitira znanje slušateljima kao drugim komunikatorima. Sociolingvistički i sintaksostilistički posmatrano, prepoznaju se različiti tipovi govornika, zavisno od toga kakve su specifične i prepoznatljive govorne vještine i načine komuniciranja razvili kod sebe, naročito u sferi realiziranja govornih činova. Prepoznaju se autentični komunikatori - predavači znanja, po svojim osobinama koje se ispoljavaju u općem ponašanju, govorenju i odnosu prema auditoriju. Oni moraju dobro upoznati sebe samoga i slušatelje, te dobro savladati pravila prenošenja znanja realiziranjem govornog čina. Time govornici izgrađuju određen vlastiti stil, koji je osoben kod svakoga ponaosob, i koji može biti dinamičan ili monoton, kolebljiv pa i razmetljiv, može imati stil činjenica ili suhi statistički stil. Na drugoj strani, prepoznaju se suptilan i osjećajan stil, a posebno učen i dotjeran.

Ima komunikatora čiji je nastup u govornom činu improvizatorski. To je govornik koji dobro započinje svoj govorni nastup, pun je živosti, ideje povezuje asocijacijama, bez doziranja. On gomila razna obrazloženja i daje brojne zaključke. Ima mnogo digresija, ilustrira svaku tvrdnju, ne rasuđuje; on oduševljava i razdražuje slušatelje, neujednačeno govori, uzdiže se i pada. Kada ga se sluša, stalno se očekuje kraj, ali kraja nema.

Specifični su komunikatori koji se baziraju na metodi recitacije. Oni čitaju pisanu riječ. Stalno su za govornicom ili katedrom i ne miču se sa toga mjesta. Imaju strah da se ne izgube, pa ne prekidaju čitanje i ne gledaju slušatelje. Govor im je dobro pripremljen, stilski dotjeran, rečenica je izgrađena, i sve je strogo pripremljeno. Slušateljima je nametnut pisani standardni jezički izraz.

Prepoznatljiv je komunikator-polemičar. To je govornik koji je protiv svega, sve kritikzira i sve napada, u rasprave unosi otrov, traži svađu. On sudi, odbija i osporava, provocira i nadmeće se, prekida i uzrujava se, ironizira i podsmijava se. Služi se silom i ima potrebu za otporom, želi da šokira i da izaziva. To je kontroverzna ličnost koja je uvijek spremna za debatiranje.

Učenjak je govornik koji nastupa metodično i sređeno. Ideje razvrstava po kategorijama, stvari postavlja na svoje mjesto, zauzima mjesto koje mu pripada i pristaje, prerađuje građu. On je čovjek konteksta. Služi se efektima kompetencije i stručnjak je u svom poslu. Zna veoma korektno i lijepo govoriti, pun je sebe, i ohol i dogmata. Gomila riječi. On misli i nudi razmišljanje. Njegov govor je predmet koji daje, obrazlaže i pripovijeda. Na osnovu toga slušatelji zaključuju.

Ima komunikatora koji misle da su stalno u sudskoj sali i vode parnice. Takav predavač govori ono što mu se kaže, on je dežurni advokat koji dokazuje. Njegovo područje je mnogo uzroka i posljedica. Činjenice ostavlja drugima. Bori se za druge, pozvan je da brani i dokazuje. Pedantan i uporan, često se ponavlja i navaljuje. Poziva se na velike principe pravde i istine.

Agresivni tip komunikatora je govornik koji nastupa agresivno, hrabro, oštro i gordo. Ljude gleda u lice, izbacuje rečenice i fraze bez obzira na gramatičku korektnost. To je vojnik riječi, on ispaljuje ideje sa praskom i čeka učinak. Ne uznemirava se. Govor mu je imperativan. On daje svršene činove.

7. Slušateljski auditorij – komunikator koji prima znanje putem govornog čina

Realizacija cjelokupnoga govornog čina nezamisliva je bez auditorija, bez slušatelja koji su u komunikacijskom odnosu bitna komponenta. Oni su komunikatori koji primaju razne informacije putem govornog čina. Govor nekoga govornika treba da sluša određena skupina ljudi, stručnjaka, studenata, učenika i drugih. Slušanje je zaista bitan faktor međusobnog sporazumijevanja. U neposrednoj vezi je sa govorenjem i sa riječju koja se kazuje. Dobro komunicirati znači dobro slušati. To je jedan od osnovnih izvora efikasne riječi. Zanimljivi su podaci koji govore da se slušatelji sjećaju polovine sadržaja nekoga govora, predavanja ili nastavnog časa, trećine izgovorenih sadržaja nakon osam sati, a četvrtine nakon dva mjeseca. To rječito pokazuje kako se ostvaruje proces slušanja. Da li su ljudi naučili slušati, pitanje je bez jasnog odgovora.

Pogrešno je mišljenje da se slušanje ostvaruje samo od sebe, da je to prirodan i urođen proces. Slušanje je kontroliran proces i postupak. Čovjek može birati ili negirati informacije, može u sebi, svjesno ili nesvjesno, zašutjeti određene sadržaje koje čuje. U jednoj minuti čovjek izgovori oko 150 riječi, a mozak obrađuje oko 1000 riječi. To znači da mozak može obraditi više više informacija nego što čuje, i to omogućava da slušanje bude efikasno, a komuniciranje plodotvorno i svrsishodno. Pogrešno je mišljenje da istu stvar svi slušatelji isto shvaćaju, te zato proizlaze brojni nesporazumi kada slušatelji kažu da su nešto shvatili ili mislili, razumjeli ili upamtili.

7.1. Učenje slušanja

Zbog složenosti i specifičnosti procesa slušanja potrebno je kontinuirano učiti slušati i razvijati sposobnost pravilnoga slušanja. To znači da slušatelj treba željeti slušati, slušati misli a ne činjenice, jer se tako lakše pamte i pojedinosti i činjenice. On treba usmjeriti pažnju na sadržaje koje kazuje govornik, razumijevati šta govori i predviđati šta će reći, uočavati bitna i istaknuta mjesta i detalje, digresije i dopune. Slušatelj treba u pauzama govora sažimati kazano, obogaćivati značenje rečenog i izdvajati one dijelove koje bi bilo dobro upamtiti. On mora čekati da govornik završi izlaganje svoje ideje i zamisli do kraja. Slušatelj će razvijati sposobnost slušanja i prosuđivati govorne sadržaje govornika, da li

je kazivanje valjano i logično, da li je korisno i da li ima upotrebnost vrijednost, da li ima nelogičnosti i praznina. To je slušateljevo samoprovjeravanje, što pokazuje njegovu zrelost i svjesnost da je slušanje zaista intelektualni i proizvodni misaoni rad.

Slušanje se ostvaruje na više nivoa. Na verbalnom nivou slušatelj uočava izbor riječi, temu koju govornik obrađuje, te neposredno povezivanje misli. Na neverbalnom nivou on posmatra način kazivanja, dok na nivou vjerovanja slušatelj zaključuje da rečenici sadržaji upućuju na određene vrijednosti. Prepoznatljiva su slušanja sa razumijevanjem, kritičko, učtivo.

Zbog složenosti samoga procesa slušanja uočljivi su i različiti načini slušanja. Jedan tip komunikatora je slušatelj koji se stalno smiješi i nastoji da kaže govorniku osmijehom, ali osmijehom koji čini sa mnogo napora, kao da hoće reći - vidi kako sam dobar slušatelj - a da li šta čuje ili ne, to niko ne zna.

Drugi slušatelj sjedi opušten, dremljiv i miran, ne trudi se da sluša, oči su mu poluzatvorene, a umor mu se ogleda na licu.

Ima i agresivnih slušatelja, koji su uvijek spremni da skoče i burno reaguju na ono što govornik izrekne. Oni teže da se nešto dogodi, bilo prijatno ili neprijatno za govornika.

Skromni i stidljivi komunikator svojim stavom podsjeća govornika da treba govoriti polahko, da ponavlja više puta važna obavještenja, jer teško prati strukturu govora.

Lažni slušatelj je komunikator koji je uvijek spreman da sluša. On sjedi skoro na ivici stolice, mišići su mu napregnuti, a iza toga stava krije se lažna fasada navodne pažnje, i samo ponekad istinsko slušanje.

Flegmatičan slušatelj nezaintersirano prati govornika. On spava na svom mjestu. Pravi je problem za govornika, jer ga na slušanje ne može pokrenuti čak ni odlično pripremljena struktura govora.

Ima i slušatelja koji prilikom sjedenja skreću pažnju na sebe različitim oblicima ponašanja.

Pravi komunikator-slušatelj je konstruktivni sagovornik u komunikaciji, koji sluša i ušima i razumom, aktivno učestvuje u slušanju, tumači i procjenjuje govornika. Njegova slušateljska pažnja ogleda se u psihičkoj i umnoj usredsređenosti, kao i u tjelesnoj napetosti. On očima pita, osmijehom se slaže ili ne slaže, a pokretima odobrava izlaganje. Između njega i govornika postoji pozitivna govorna veza, koja je neophodna u dobrom i pravom komuniciranju.

8. Zaključna razmatranja

Savremena govorna komunikacija bazirana je na fenomenu govora kao iskonskoj čovjekovoj vrijednosti. Govorom se čovjek potvrđuje u društvenoj i jezičkoj zajednici. Uočljivo je da je današnja praksa sporazumijevanja u toj zajednici veoma specifična i složena. Komunikatori moraju biti osposobljeni da ostvaruju svoje uloge na kultiviran i društveno prihvatljiv način. I govornik, kao komunikator koji predaje, i slušatelji, kao komunikatori koji primaju informacije i znanje, trebaju učiti i naučiti držati se pravila ponašanja prilikom ostvarivanja cjelovitog govornog čina, koji podrazumijeva, pored govornika i slušatelja, i govor sa njegovom neposrednom realizacijom. Svaki pojedinac u društvu može da se nađe u poziciji bilo jednoga ili drugoga komunikatora, i za te uloge on se mora pripremati. S tom namjerom u ovom radu je obrađen govorni čin kao savremeni komunikacijski fenomen.

Osvjetljavanje ove pojavnosti je imperativ vremena, kako bi se potencijalni komunikatori mogli ponašati normalno i prirodno u posebnim okolnostima u kojima će na kvalitetan način obavljati svoje profesionalne obaveze predavača, nastavnika i profesora, stručnjaka raznih profila, kulturnih i drugih javnih djelatnika. S druge strane, treba naučiti slušati prema pravilima koja se nude. Uloga komunikatora u realizaciji govornog čina nezamisliva je bez dobro pripremljenog i realiziranog govora. Iznesene informacije o govoru navode na zaključak da govor nije samo zbir niza pojedinih komponenti, nego je on cjelovita i potpuna struktura. Ona u sebi ima utkane lingvističke osnovne niti, koje su obogaćene sociološkim i psihološkim segmentima, što u cjelini stvara govorne vrednote.

Vrijednost govora, govorenja i slušanja, nemjerljiva je. Ona ima dalekosežne pozitivne društvene refleksije. Uspješno ostvaren govorni čin je značajan doprinos jednoj jezičkoj zajednici, a razvijena komunikacija u velikoj mjeri razrješava i nadilazi društvene nesporazume i konflikte. Ljudsko dotjerano i kultivirano sporazumijevanje suprotstavlja se agresivnom i nehumanom ponašanju pojedinaca u društvu. Ljekovitost dobre komunikacije ogleda se u skladnom djelovanju školskih i fakultetskih zajednica, nastavnika i učenika, profesora i studenata, lokalne i šire društvene zajednice, te drugih društvenih struktura.

LITERATURA

- Anić, Vladimir: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi Liber, Zagreb, 1991.
- Bellenger, Lionel: *Umijeće komuniciranja*, izdanje I, Svjetlost, Sarajevo, 1992.
- Belić, Aleksandar: *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku* (lingvistička ispitivanja), knjiga I, Beograd, 1958.
- Brozović, Dalibor: *Standardni jezik*, MH, Zagreb, 1970.
- Dizdarević, Izet: *Psihologija masovnih komunikacija*, izdanje II, Studentska štamparija, Sarajevo, 1998.
- Divković, Mirko: *Latinsko – hrvatski rječnik*, KHSDZV, Zagreb, 1900, reprint 1980.
- Garde, Paul: *Naglasak*, Školska knjiga, Zagreb, 1993.
- Gračanin, Đuro: *Temelji govornišтва*, Zagreb, 1968.
- Hagege, Claude: *Struktura jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
- Katnić-Bakaršić, Marina: *Stilistika*, Ljiljan, Sarajevo, 2001.
- Klajić, Bratoljub: *Rječnik stranih riječi*, NZMH, Zagreb, 1978.
- Osredečki, Eduard: *Poslovno komuniciranje – poslovni bonton*, Naklada Edo, Zagreb, 1995.
- Radovanović, Milorad: *Sociolingvistika*, Univerzitetska štamparija, Sarajevo, 1997.
- *Rečnik srpskohrvatskoga jezika*, knjige I-VI, MS i MH, Novi Sad – Zagreb, 1967.
- Riđanović, Midhat: *Jezik i njegova struktura*, Šahinpašić, Sarajevo, 1998.
- Simeon, Rikard: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih pojmova*, MH, Zagreb, 1969.
- Skok, Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU, Zagreb, knjiga I, Zagreb, 1971.
- Sosir, Ferdinand: *Opšta lingvistika*, Nolit, Beograd, 1977.
- Šipka, Milan: *Jezički savjetnik*, Svjetlost, Sarajevo, 1975.
- Škiljan, Dubravko: *Govor realnosti i realnost jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1978.
- Titone, Renzo: *Primijenjena psiholingvistika*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
- Vasić, Smiljka: *Veština govorenja*, Pedagoška akademija, Beograd, 1991.
- Vujaklija, Milan: *Leksikon stranih reči i izraza*, Prosveta, Beograd, 1975.

- Vuletić, Branko: *Gramatika govora*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1980.

SPEECH ACT AS COMMUNICATION PHENOMENA

Summary

Modern speech communication is based on phenomena of speech as truly human value. With speech man confirm himself in society and language community. It's marked that today practice of communication in that community is very specific and complex. Communicators must be educated to fulfil their roles on cultured and by society acceptable way. Both, speaker as communicator who gives and listeners as communicators who receives information and knowledge, need to learn and learn to stick to rules of behaviour during whole speech act which consider beside speaker and listener speech with his realization. Every individual in society can find himself in position of one or another communicator and for those roles he must be prepared. With that intention in this written material is elaborated speech act as communication phenomena.

Clarifying this phenomenon is imperative of time how to potential communicators could behave normally and natural in special circumstances in which they will do their professional obligations of lecturer, teacher and professor, expert of different profiles, cultural and others public activities in quality way. Also they need to learn to listen by the rules that are offered. Role of communicator in realization of speech act is unimaginable without good prepared and realised speech. Written information about speech is bringing to conclusion that speech isn't just sum of row of individual components but it is whole and complete structure. Structure has marked linguistically basics which are enriched with sociological and psychological segments which all together create speech values.

Value of speech, speaking and listening is immeasurable; it has far reach positive socially reflection. Successfully realized speech act is significant contribution to one language community, and developed communication solves social disagreement and conflicts, human improved and cultivated communication is opposing to aggressive and inhumane behaviour of individual in society. Curative of good communication lies in harmoniously acting of school and faculty communities, teachers and students, professor and students, local and expanded social community, and others social structures.